

JESÚS MARTÍNEZ · DAVID REVELLES

• • • • •

EL PISTOLERISME A BARCELONA

LABERINT DE SANG I PLOM (1917-1923)

El pistolerisme a Barcelona

Primera edició: setembre del 2025

© dels textos, Jesús Martínez i David Revelles
© de les fotografies, diversos autors
© d’aquesta edició, Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d’Edison, 3 · Nau A
Pol. ind. Les Torrenteres
08754 El Papiol (Barcelona)
Telèfon 936 731 212
efados@efados.cat
www.efados.cat

MUSEU D’HISTÒRIA DE CATALUNYA

Pl. Pau Vila, 3
08039 Barcelona
Telèfon 932 254 700
www.mhcat.cat

Direcció, coordinació i disseny:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Brangulí / ANC

Acrònims:

AFB (Arxiu fotogràfic de Barcelona)
AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)
AHS (Arxiu Històric de Sabadell)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
BC (Biblioteca de Catalunya)
BNE (Biblioteca Nacional de España)
EFE (Agència EFE)
MHC (Museu d’Història de Catalunya)
MMB (Museu Marítim de Barcelona)
BVPH (Biblioteca Virtual de Prens Histórica)

AGRAÏMENTS

A la Phryné Pigenet i l’Àngels Ollé, netes de Salvador Seguí i Francesc Comas ‘Paronas’, respectivament, per la seva amabilitat a l’hora de compartir les memòries familiars lligades als seus avis. Un agraïment especial per l’Àngels i la seva família, per compartir amb els lectors i lectores d’aquest llibre un dels tresors familiars d’en Paronas, la llibreta de feines que portava el dia que el van assassinar i que, foradada per una de les bales que el van matar, és tot un símbol terrible del pistolerisme mai publicat fins ara.

Al meu amic Josep Maria Royes, memòria viva de Barcelona, l’ajuda del qual ha estat clau per la ubicació de desenes d’atemptats al mapa de la ciutat.

A la Soledad Bengoechea i la María Cruz Santos per la seva ajuda i compromís a l’hora de donar veu i protagonisme a les dones de la revolta de 1918.

A l’escriptor Ferran Aisa, el savi de l’anarquisme a casa nostra, per la seva ajuda a l’hora d’aprimar-nos al pensament polític de Salvador Seguí

Finalment, a l’Armagintzaren Museoa – Eibarko Udala, per permetre apropar als lectors i lectores d’aquest llibre exemplars de Browning i Stars de l’època del pistolerisme, protagonistes d’aquest període macabre de Barcelona.

Dins de la foscor en què vivíem tots,
es forjava ràpida i fàcilment el crim;
s’engendrava de l’aire, de la respiració dels homes,
de la luxúria, del baf de la mateixa sang vessada.
La dolça Barcelona havia esdevingut
el regne tenebrós de la violència”

JOAN PUIG I FERRETER,

Servitud

ISBN: 978-84-19736-64-2

Dipòsit legal: B-15534-2024

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d’aquesta obra només pot ser realitzada amb l’autorització dels seus titulars, salvant l’excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d’aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics). www.cedro.org.

ÍNDEX

• • • • •

Cronologia de sang i plom..... 5

Introducció..... 9

1 Barcelona i la Primera Guerra Mundial (1914-18) 19

2 1917: any zero del pistolerisme 63

3 1918: de l’efecte Bravo Portillo al Congrés de Sants 71

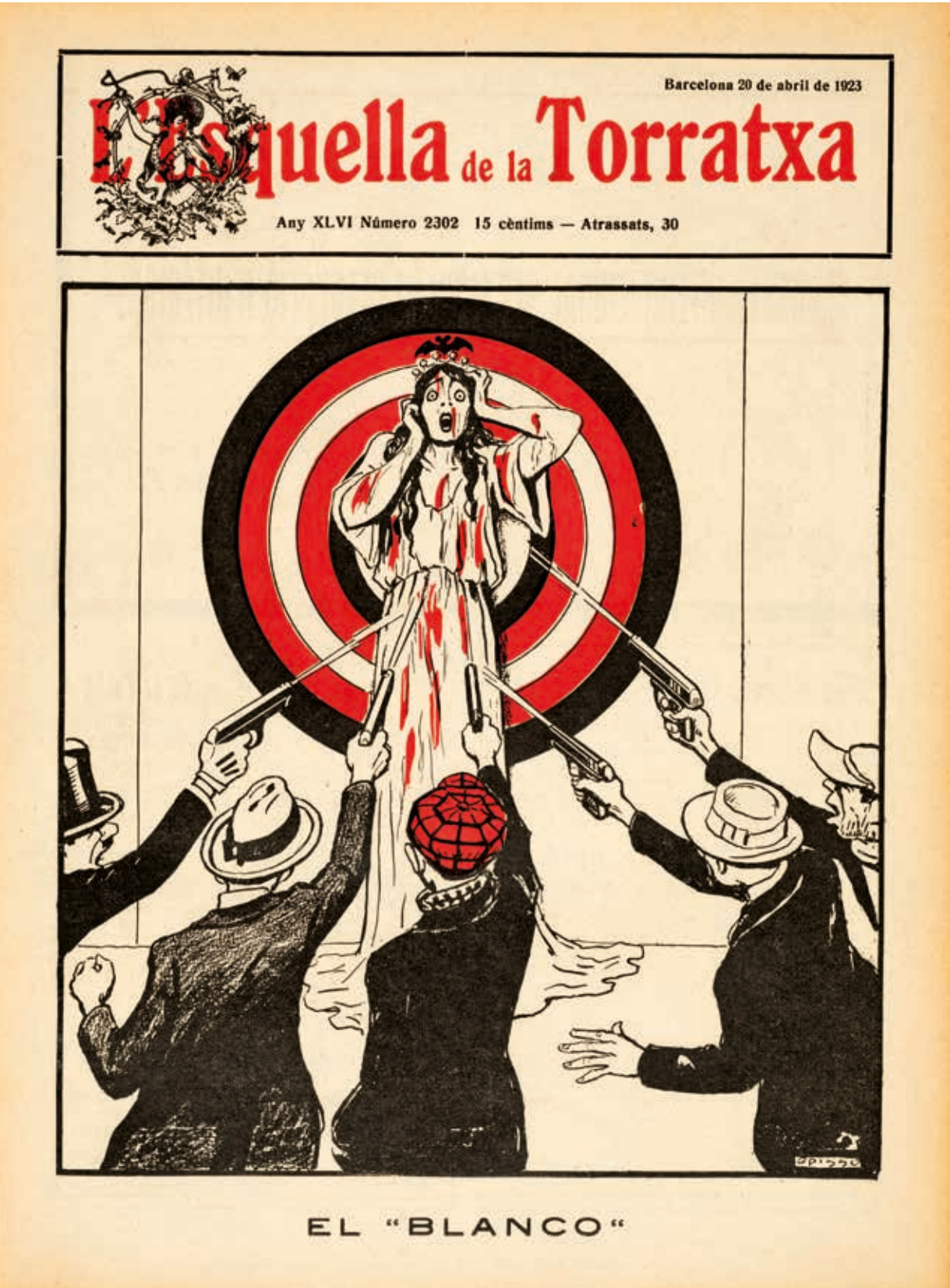
4 1919: sang, vagues i sometent 91

5 Barcelona, laberint i minotaure 115

6 1920-22: el clímax de la barbàrie 121

7 1923: un any funest 139

Notes bibliogràfiques 152

CRONOLOGIA DE SANG I PLOM

El sexenni entre el 1917 i el 1923 va convertir els carrers de Barcelona en un escenari de violència i mort

Un total de 424 víctimes mortals. Aquesta és l'esfereïdora dada que ofereix l'exhaustiu estudi *L'anarquisme i les lluites socials a Barcelona 1918-1923: la repressió obrera i la violència*,¹ de la historiadora Maria Amàlia Pradas Baena. Sense oblidar els més de 300 ferits durant aquest període –víctimes de tiroteigs entre policies, obrers i pistolers, d'atemptats amb bombes, sabotatges o atracaments– en relació amb les lluites socials. A continuació, només una mostra representativa d'aquesta Barcelona violenta i implacable.

30/05/1917
Diputació amb Rocafort
Atac a un esquirol, treballador de la naviliera Tayà

9/7/1917
C. de la Lluna amb Cardona
Assassinat de Josep Climent, president del Sindicat de Fumistes, per ferida d'arma blanca

8/1/1918
Escola Industrial
Assassinat de l'industrial Josep Albert Barret i Moner

Març del 1919
Carrer de Còrsega
Bomba al taller Impresiones y Litografía de Henrich y Compañía amb quatre ferits i un mort

17/07/1919
Torre Baró, carretera de Montcada
Assassinat a trets Pau Sabater, «el Tero», membre de la CNT

06/08/1919
Gran Via de les Corts
Joaquín Caballé, «el Chimo», de setze anys, deixa una bomba amagada en un carro que causa ferits de gravetat

31/05/1917
Carrer del Bogatell, 3
Assassinat el tintorer Frederic Roigé a prop de casa seva

7/10/1917
Via del Nord, prop del carrer de la Muntanya
Assassinat de Joan Tàpias, industrial del barri de Sant Martí

13/02/1919
Carrer de St. Joan de Malta (Clot)
Atemptat contra el contramestre del tèxtil Luis Mas

12/07/1919
Carrer de Sardanya, 196
Batuda a casa de l'anarquista Elías García. Moren un guàrdia i un vigilant, i hi ha diversos ferits

Plaça del Diamant
Dos pistolers assassinen a trets Eduardo Masicas, encarregat d'una seteria

16/08/1919
Carrer de Llull (Sant Martí)
Esclata una bomba a la façana d'una caldereria

15/12/1919
Carrer de Begur (Sants)
Una bomba esclata a la porta de Filatures Serra i Balet

Rambla de les Flors, 4
Un petit explosiu esclata a la porta de la Cerveseria Gambrinus

Església de Sant Josep (Gràcia)
Un sometent apaga la metxa d'una bomba deixada a la porta de l'església

Carrer del Consolat
Una bomba esclata a la seu de La Aurora del Marino, punt de trobada dels treballadors dels vaixells que no seguien la vaga defensada pels anarquistes, i mata el membre del Sindicat Únic Francesc Clascar

08/01/1920
Carrer de Jerusalem
El paleta Manuel Valera, delegat del Sindicat Únic, mor cosit a bales per pistolers del Sindicat Lliure

05/09/1919
Carrer de Santa Tecla
Assassinat a trets l'excomissari de policia Manuel Bravo Portillo

16/12/1919
Carrer de Còrsega, 481
Assassinats a cops els guàrdies civils Marcelo Peromingo i Francisco Gonzalo

17/12/1919
Carrers de Salmerón i de Villarroel
Troballa d'artefactes explosius

Carrer de Provença amb Pau Claris
Detinguts dos individus que havien deixat un explosiu davant la porta d'una farmàcia

Carrer de Trafalgar
Troballa d'un explosiu al portal de l'habitatge de l'empresari Serra Balet

05/01/1920
Via Laietana
Un grup de pistolers disparen contra el cotxe de Fèlix Graupera, president de la Federació Patronal de Barcelona, ferit com la resta d'acompanyants. L'agent de vigilància Ricardo San Germán va morir.

05/04/1920
Passeig de Fabra i Puig
Assassinat Tomàs Vives Riera, director de Secció de la Compañía Anónima Hilaturas de Fabra y Coats

06/04/1920
Carrer del Carme amb Picalquers
Assassinat el cuiner Juan Purcet, cap de cuina del Café Royal de la Rambla i dirigent de l'Asociación Profesional de Cocineros de Cataluña Sindicato Libre

08/09/1920
Carrer de Provença amb Muntaner
Atemptat amb pistoles als linotipistes del diari *La Publicidad* José Román i José Villalta. El primer mor a l'instant i el segon queda greument ferit

26/11/1920
Davant de la Boqueria
Antonio Albareda, propietari de l'Hotel Continental de Canaletes i vinculat al Lliure, és apunyalat al ventre

Plaça del Bonsuccés (Bar El Ciclista)
Assassinat el sindicalista Josep Canela per pistolers del Lliure

05/12/1920
Carrer d'Estevanez
L'obrer Olegario Miró és assassinat

28/12/1920
Carrer de la Boqueria, 17
Assassinat d'Enrique Aimerich, «el Guardia Rojo»

19/01/1921
Carrer Ample amb Regomir
Assassinat a trets l'inspector de Serveis Especials Antonio Espejo

21/01/1921
Carrer de Pau Claris amb Aragó
Assassinats quatre sindicalistes valencians quan eren traslladats a peu de matinada i, segons la policia, van intentar escapar. Eren les primeres víctimes de la Llei de fugues

Plaça de Bonsuccés (Bar El Ciclista)
Intent d'assassinat del mecànic José Moreno Galán

Fàbrica La España Industrial
Assassinat a trets Salvador Martínez, escriptor de La España Industrial

23/01/1921
Carrer dels Tallers
Assassinat a trets el sindicalista Hermenegildo Latasa, membre de la Junta del Sindicat Únic del ram de l'aigua i l'electricitat

17/02/1921
Carrer d'Aragó, 103
Explosió als magatzems del contractista d'obres Francesc Riera

Carrer de Calàbria
Explosió a la fàbrica de mosaics d'Orsola, Solá y Compañía

Carrer de Sant Pere Màrtir
L'obrer Lorenzo Planas, membre del Sindicat Únic, és assassinat a trets

26/02/1921
Carrer de Ginebra
Tiretejats els treballadors Ramon Claveria, Francisco Domingo i Emilio Cervantes. Tots tres pertanyien al Sindicat Únic

Bar Savoy, tocant al Liceu
Intent d'assassinat del jove carreter Ramon Ródenas, assenyalat pel Sindicat Únic després de passar-se al Lliure

Bar Versailles (Sant Andreu)
Assassinat d'Andrés Valls

Carrer de Ginebra
Un mort i quatre ferits en l'atac contra membres del Sindicat Únic

10/06/1921
Carrer dels Capellans, 11
Assassinat del fuster José Pugés

18/06/1921
Plaça de Santa Maria del Mar
Evelio Boal, tipògraf anarcosindicalista, va ser víctima de la Llei de fugues.

11/02/1921
Carrer de l'Alzina
Bomba a la fàbrica de gèneres de punt de Juan Ferré

16/02/1921
Carrer de Badal amb Canalejas
Intent d'assassinat del fabricant Josep Serra

Carrer de Rocafort
Intent d'assassinat d'Armand Ródenas

21/02/1921
Carrer de la Meridiana
Intent d'assassinat de l'obrer Crispul Hernández

24/02/1921
Carrer de Muntaner amb Diputació
Atemptat contra l'empresari Antoni Pareto Maristany

25/02/1921
Carrer de Magalhães, 27
En el registre policial al domicili de l'ebenista Miguel Sampol troben dotze bombes de mà, carregadors de pistoles Browning i materials per fabricar explosius

23/04/1921
Carrer de Montcada, 21
Assassinat de Juan Vidal-Ribas i Güell. Es volia matar el seu germà Manel, un dels caps del sometent de Barcelona

02/05/1921
Carrer de Sant Pere Mitjà
Assassinat Manuel Grau, confident del baró de König

Carrer de Toledo, 10 (la Bordeta)
Explosió al taller de costura de la cenetista Roser Benavent, tapadora d'un espai on preparar explosius. Benavent va quedar greument ferida i dos anarquistes hi van morir

17/06/1921
Carrer de Jaume I amb Dagueria
Atemptat contra l'alcalde de Barcelona, Martínez Domingo

Carrer del Conde del Asalto
Assassinat d'un tret Rosendo Jiménez, redactor del diari *La Tarde* (diari crític contra l'ordre polític i policial)

18/06/1921
Carrer de Mirallers, 12
José Domínguez Rodríguez, vicesecretari del Sindicat Únic del vidre el 1920, és assassinat d'un tret al cap a la porta de casa seva. Victima de la Llei de fugues

Saló de Sant Joan, davant del Palau de Justicia
Antonio Feliu Oriol, membre del secretariat del Sindicat de la Fusta i tresorer de la CNT, va ser assassinat d'un tret. Victima de la Llei de fugues

07/09/1921
Montjuïc
Cau de munició i armes per fabricar bombes

18/10/1922
Carrer de l'Hospital
Assassinat a trets Jaume Rubinat, cosí de Salvador Seguí

10/03/1923
Carrer de la Cadena
Salvador Seguí mor a l'instant per trets de bala; el seu company, Francesc Comas, «Paronas», morirà tres dies després per les ferides rebudes

18/05/1923
Plaça d'Antonio López
Assassinat d'Eduard Gali

26/05/1923
Carrer de la Creu Coberta
Atemptat contra Vicente Bertrán, de 46 anys, ferit de gravetat, i el seu fill Gilberto, de disset, que mor a l'acte

27/05/1923
Plaça de les Glòries
Assassinats dos sometents al camp de futbol del Martinenc i cinc ferits de bala

30/05/1923
Carrer dels Tres Llits (plaça Reial)

Quatre pistolers del Lliure van disparar més de vint trets als assistents al cafè del Círculo Popular Liberal. Resultat: un mort i cinc ferits.

29/05/1923
Carrer de Mercaders, 25
Els sabaters Josep Fernández i Manuel Estatuat van ser ferits greus de bala quan sortien de la seu de la CNT al carrer de Mercaders

04/06/1923
Carrer dels Enamorats, 48
carreter José Franquesa al portal de casa seva

21/06/1923
Plaça d'Urquinaona
Assassinat de l'industrial i exregidor de la Lliga Joaquín Albiñana per pistolers de l'Únic

L'Esquella de la Torratxa

Any XLII - Número 2167 15 cèntims - Atrassats 30 Barcelona, 17 Setembre de 1920

A qui,li toca, avui?

INTRODUCCIÓ

PISTOLERISME I BARCELONA, UNA CIUTAT FERIDA

La violència social durant els anys del pistolerisme es va convertir en un gravíssim problema d'ordre públic, sobretot quan va servir per atiar l'enfrontament entre les forces polítiques catalanes i el poder central, i entre el poder civil i el poder militar. La intervenció d'aquest últim, coronat com a solució final per imposar l'ordre, no fou res més que la benzina necessària per intensificar la violència.

Va ser així com, amb el teló de fons de la Gran Guerra i d'una implacable lluita de classes projectada en un escenari de conflictivitat sociolaboral extrema, el pistolerisme va arrelar amb força en una ciutat industrial que creixia sense ordre, amb una allau de treballadors immigrants arribats per satisfer les necessitats de mà d'obra necessària per fabricar a tot gas per als països bel·ligerants, especialment per a França.

Els anys del pistolerisme foren «uns temps de gran conflictivitat social i política emmarcada en una monarquia constitucional feble i desorientada i en una Catalunya –la de la Mancomunitat– que iniciava el seu projecte autonomista», com reflexiona Albert Balcells, historiador i catedràtic de la UAB, autor del clàssic *El pistolerisme. Barcelona (1917-1923)*.²

Ricard Opisso (1882-1966), dibuixant i pintor, va il·lustrar gràficament nombroses publicacions periòdiques de la Barcelona de la primera meitat del segle xx, i això el va convertir en un cronista d'excepció de la vida de la ciutat. I de la crueltat del pistolerisme i del context social que el va engendrar. Amb el seu particular i inconfusible estil, els seus dibuixos publicats entre el 1914 i el 1923 al setmanari republicà *L'Esquella de la Torratxa* i a *La Campana de Gràcia* són veritables cròniques periodístiques, història viva de la ciutat i del país, desmesurades crítiques socials i polítiques, amb un fi humor i una descarnada sensibilitat.

FIGURA DE LA SEMANA: LA PISTOLA TERRORISTA

Un recuerdo de los días más trágicos de Barcelona, cuando las bandas terroristas andaban de gran alboroto: eran las marchas dolorosas de deportados que iban hacia Montjuich a hacer las deportaciones largas y crueles.

TAN importante ha sido su figura pequeña y negra, que ella sola ha servido de tema para impedir que se cerraran las puertas del Congreso en la fecha prevista y para que, como si el ojo estrado de su cañón les amenazara, vinieran corriendo hasta Madrid los diputados de la mayoría que ya habían empezado a disfrutar de las vacaciones estivales.

La pistola y el Arancel—arma menos ruidosa, pero a veces igualmente perjudicial—han mantenido abiertas las Cortes, frustrando los deseos de pero de nuestros legisladores...

La pistola, más aparatosa y conocida, ha sostenido la atención de todos; pero al fin, contra las opiniones de los socialistas—que veían en él un posible instrumento de represión gubernamental—, ha sido aprobado el proyecto del ministro de la Gobernación, que prohíbe y castiga a regula la tenencia de armas cortas.

Es este proyecto como la avanzada de un plan para combatir y anular el terrorismo, cuya roja exaltación turba de continuo la vida nacional, y muy especialmente la de Barcelona, la gran urbe inquieta, esclava de la violencia y víctima de la «Star».

La capital de Cataluña, con su agudizada lucha de clases, sus turbulencias separatistas y sus trágicas bandas terroristas, es la posahilla de todos los Gobiernos. Ella y Marruecos mantienen en continua tensión nerviosa a la opinión; pues si en tierras de África hay más de cien mil soldados dispuestos a morir, en los bolsillos de los barceloneses hay—según se ha dicho en el Congreso—más de un millón de pistolas dispuestas a matar...

Prohibir y castigar duramente la posesión injustificada de una pistola es buena medida de precaución. Pero creer que ella sea eficaz para que cese el terrorismo es, políticamente, inco-

El «sonatín», es decir, los ciudadanos en armas... Ha sido una consecuencia también del terrorismo... Al pistolero no le llega a esta...

rrir en aquella candidez magnífica con que los constitucionales de antaño disponían que todos los españoles fuesen justos y benéficos.

Cierto que sin tener una pistola no es posible asesinar de un tiro; cierto que muchos arrebatos no llegarían a crímenes si los exaltados no poseyeran un arma de fuego; cierto también que muchos cobardes no mataban si no tuvieran el medio de agredir a distancia...

Pero la pistola no fue inventada tan sólo para tomar la iniciativa en el daño. Es también apoyo, defensa y seguridad del que se ve amenazado por la dañosa iniciativa ajena.

Y he aquí la raíz, la causa matriz del gran conflicto terrorista de España; causa que no bastará a destruir una ley sobre la posesión de armas de fuego.

Antes de castigar a un ciudadano por llevar en el bolsillo una pistola hay que investigar en las causas que le obligaron a armarse.

Descontados los raros casos patológicos de los criminales de perversión, nadie mata por matar; nadie lleva una pistola por el gusto de usar un arma mortífera.

La pistola la usa el débil cuando teme que el fuerte le atropelle; la emplea el que tiene razón, cuando la Ley no se la da; la dispara la venganza cuando la Justicia no ejerce bien su ministerio.

El hombre que se ve amenazado en su vida o en sus intereses por el que es más poderoso, el que se siente ofendido y vejado por el que le es superior en fuerza o jerarquía; el que se contempla desvalido y desdénado en sus ansias justicias, se ve impulsado a defenderse por sí mismo, a dignificarse por sus propias fuerzas, a hacerse justicia con sus propias manos...

Ese hombre, cuando el orden no le ampara y la Ley le burla y la Justicia no le hace caso, adquiere una pistola. ¿Hace bien? Sólo puede decirse que, humanamente, hace lo único que en-

El carro bludado que llegó a hacerse familiar en las calles barcelonesas... A su paso, el pánico cundía, y era toda coque una nueva nota aguda en la sinfonia terrorista...

extirpar la violencia. Pero que no haga por igual, abajo y arriba, a izquierdas y a derechas.

Acébase con la pistola, pero acábese también con los abusos del Poder y con el matonismo que impera en todos los órdenes de la vida española y con la fanfarronería y con los favoritismos.

La violencia es condenable igual en el pistolero que en el canchis, en el hueltista que en el penlonavadas.

España está enferma desde hace tiempo de injusticia y de brayconería. Los empujes de esta enfermedad son el político que engaña y el jugador que claudica y el matón que medra y el canchis que alaba y el patrono que burla el contrato y el obrero que ejerce «cobardajes». Quítense las pistolas, pero no gase también desaparecer todo eso. Si no, la violencia ya desatada nos arrastrará a la locombe, y la pistola del terrorismo o de la venganza seguirá siendo no ya figura de la sonana, sino figura, instrumento y símbolo único y justo de toda la vida nacional.

JUAN FERRAGUT

(Figs. Meretti, Buda y Lina)

tre todos lo dejan hacer; elige el único camino que, corrándole todos, le dejan elegir...

Bien está el propósito que la nueva Ley envuelve; desármese a todos: cuantos hoy están en armas; empujados a los imprudentes y a los contumaces... Pero al mismo tiempo que se cuida de no poner a nadie en el trance de serlo...

El terrorismo es un grave mal; pero es más grave la causa que lo engendra. Mala es la violencia, pero es peor el hacerla torzosa. Toda rebelión de los de abajo tiene por causa un abuso de los de arriba; de toda audacia del débil tiene la culpa el atropello que comete un fuerte; todo el que busca venganza es porque no encuentra justicia.

Bien está que se tienda a acabar con el terrorismo, que se vaya a

La pistola terrorista... Tan importante ha sido su figura pequeña y negra, que ella sola ha servido de tema para impedir que se cerraran las puertas del Congreso... La «Star» es el símbolo de la violencia que convulsiona la vida de España...

En aquest context, el predomini ideològic de l'anarcosindicalisme a Barcelona era definitiu. El 1910 neix la Confederació Nacional del Treball (CNT), que enfonsa les seves arrels en la Primera Internacional de Bakunin. El llevant espanyol es va veure influenciat per les idees que va portar d'Itàlia el revolucionari idealista Errico Malatesta, que, al seu torn, es creia deixeble del gran Mikhaïl Bakunin. A Barcelona s'encén la flama. «La combatividad cenetista, su propaganda a favor de la revolución de Octubre y la actividad incansable de sus activistas conectaron con las aspiraciones del movimiento obrero y campesinos [...]».³ La Fundación Federico Engels és taxativa. Era aquella idea dels teòrics que deia que la revolució arribaria als països on el capitalisme ja havia madurat. La CNT ho tenia tot a favor seu a Barcelona. Després de la seva sortida de la clandestinitat l'any 1915, arribà al seu punt d'inflexió, d'enfortiment i de projecció l'estiu del 1918 amb el Congrés de Sants.

Una bomba al Pompeya

Passen uns minuts de la mitjanit del 13 de setembre del 1920. La sala del *music-hall* Pompeya, al cor del Paral·lel, és plena de treballadors, ballarines i cenetistes. Inocencio Feced, un pistoler sortit del Sindicat Únic per després oferir els seus serveis al Lliure i vinculat al baró de König, deixa una bomba en una de les taules. Després de l'explosió, al local destrossat hi regna el caos. El resultat són sis morts i divuit ferits. A la pàgina següent, diferents models d'armes, sobretot de les marques Star i Browning, utilitzades pels pistolers de l'època.

Per construir la societat de baix a dalt, es comptava amb l'actiu dels homes i les dones –com ara les anarcosindicalistes Llibertat Ródenas, Lola Ferrer o Micaela Chalmeta– més compromesos. Salvador Seguí, la figura més notòria del sindicalisme barceloní, i Àngel Pestaña, líder de la CNT, ambdós d'origens humils, es van inclinar per una llibertat que molts no tenien, i a la seva consecució van destinar les seves vides. I ho van fer per la via del diàleg, dels acords, amb la moderació per davant de l'acció directa. Salvador Seguí, a *Justícia Social*: «Condemno tota violència, encara que es pugui excusar en determinats moments». La conclusió d'Àngel Pestaña al seu llibre *El terrorismo en Barcelona* (1920):⁴ «Somos revolucionarios, sí. Y lo somos, en el máximo valor que pueda darse a ese concepto [...] ¡Pero no somos criminales de encrucijada, ni asesinos que se ocultan en la sombra! [...] De aquí, que, el sindicalismo y el terrorismo sean antitéticos, el uno del otro».

En definitiva, el pistolerisme encapsulà un seixenni negre violent, amb la corrupció institucional i l'enfrontament social sempre presents, que va enclaustrar tots els homes i dones que van viure aquella Barcelona en un laberíntic escenari urbà del terror, de sang i plom, on no semblava haver-hi sortida. Implacable a la vegada que fascinant i efervescent, aquella Barcelona es convertí en dèdal i minotaure, escenari de mort i criatura admirable que fagocità

Dos terroristas detenidos con su mortífero equipaje

SILVINO ACITORES MINGUEZ.
Sindicalista detenido por los agentes Sres. Roncero y Maragán, en el correo de Zaragoza a Bilbao.

Desde hace algunos días, la Dirección de Seguridad tenía noticias de que se fraguaba algún atentado sindicalista fuera de Barcelona, núcleo principal del terrorismo, y poniendo en actividad a los más expertos agentes, ha conseguido que sean detenidos una mujer y un hombre que viajaban en el tren correo de Zaragoza a Bilbao.

Los Sres. Roncero y Maragán, agentes encargados de la vigilancia en esta línea, sospecharon de aquellos viajeros, y después de registrarlos y convencerse de que sus sospechas tenían confirmación,

Caja conteniendo dos bombas dispuestas para ser utilizadas, y cuatro sin carga ni pistones

las automáticas y numerosos cargadores con cápsulas y cajas de proyectiles. Aunque ambos sujetos afirmaron no conocerse ni ser de su pertenencia la maleta, todas las averiguaciones practicadas después confirman que se trata de dos terroristas peligrosos complicados en algunos atentados y en inteligencia con otros que seguramente serían detenidos también.

ADELAIDA ARMAS LÓPEZ.
La mujer que acompañaba al sindicalista Acitores en el tren correo de Zaragoza a Bilbao, y que también fue detenida.

los detuvieron, ocupando la maleta que llevaban y que contenía dos bombas dispuestas para ser lanzadas, cuatro más sin pistones ni carga, varios frascos con líquidos explosivos, siete pisto-

FOT. DIAS

Violència a cada cantonada

La quotidianitat del terror a la Barcelona de l'època era la norma. El 6 d'agost del 1919, una bomba amagada en un carro abandonat per un jove a la Gran Via, entre la rambla de Catalunya i el passeig de Gràcia, esclatava. Va ferir de gravetat nombroses persones que passaven per allà i va causar destrosses als edificis del voltant.

La bomba de la calle de Cortes acaparà durant dies l'atenció de la premsa local i forana. «Preciso será que el Estado preste al problema catalán la acción previsora y tutelar que su gravedad requiere», reclamava des de Madrid el setmanari *Mundo Gráfico*.

Dit i fet. Joaquín Caballé, «el Chimo», de setze anys, i la matrona Rosa Mesres van ser detinguts. Ell va ser condemnat a catorze anys de presó. El pas del temps no va millorar la situació.

El maig del 1923, la mateixa capçalera informava de la detenció del sindicalista Silvino Acitores i de la seva acompanyant, Adelaida Armas, quan procedents de Barcelona, viatjaven en el tren correu de Saragossa a Bilbao.

A la maleta que portava la parella, els agents van trobar sis bombes, líquids explosius i set pistoles.

els seus fills i filles en un macabre ritual d'autodestruïció. Mentrestant, pels foscos carrerons, racons i cul-de-sacs d'aquest dedal urbà van desaparèixer desenes de vides.

En aquest laberint urbà que és Barcelona, un fil invisible lligà tots els protagonistes. Com si es tractés d'una tragèdia grega, una línia de sang uní i separà amics i enemics acèrrims durant el sexenni negre: l'implacable governador civil Severiano Martínez Anido contra l'advocat laboralista Francesc Layret, assassinat a trets com el seu amic Salvador Seguí, sempre en la diana dels pistolers del corrupte

comissari Manuel Bravo Portillo, aquest sota la mirada fiscalitzadora d'Àngel Pestaña, líder de la CNT, company de l'anarcosindicalista Llibertat Ródenas, amenaçada sempre pel cap superior de policia de Barcelona, Miguel Arlegui, part indissoluble del tàndem amb Martínez Anido...

Ningú podia escapar d'aquell fatídic destí compartit. Era el joc de la lluita, el cercle de la venjança i la mort. Tot, abans de l'arribada de la dictadura de Primo de Rivera, epíleg fulminant d'aquest laberint. El minotaure es transmutava, ara, en altres formes...

—Ja deven ésser de mena vividora, Pubilla, que pogueu resistir tantes sotragades!...

Barcelona, la ciutat de les bombes

L'obra d'il·lustració gràfica de Ricard Opisso (1880-1966) és una crònica excepcional de la crueltat del pistolisme i del context social que el va engendrar. Amb l'al·legoria de Barcelona publicada a *L'Esquella de la Torratxa* el 29 d'octubre del 1920 sobre les paraules.

AUTORIA DESCONEGUDA / AFCEC - (JULESD_X_0148)

CAPÍTOL 1

BARCELONA I LA PRIMERA GUERRA MUNDIAL (1914-1918)

Quan el jove nacionalista serbobosnià Gavrilo Princip va disparar la seva pistola aquell 28 de juny del 1914 no s'imaginava que canviaria el món. I Barcelona. L'assassinat a Sarajevo de l'arxiduc Francesc Ferran, hereu al tron de l'Imperi austrohongarès, i de la seva esposa desencadenà la Gran Guerra, el primer conflicte global en què milions de persones, soldats i civils, perdrien la vida, que escombraria imperis i transformaria per sempre el món conegut. Davant d'aquell trasbals, el govern espanyol presidit per Eduardo Dato i el rei Alfons XIII, consignant la «posició de l'estat», va declarar la seva estricta neutralitat davant el conflicte el 30 juliol.

La neutralitat d'Espanya va ser ben rebuda per les potències bel·ligerants. Totes esperaven una guerra curta i fulgurant, per la qual cosa, especialment França i la Gran Bretanya, donaven per bona la posició espanyola. No obstant això, aquella guerra duraria quatre anys i seria diferent de tots els conflictes previs: guerra de desgast, de trinxeres immutables i carnisseries al front i a la rereguarda. Així va ser com, a principis del 1915, tothom va contenir la respiració i va acceptar que aquella guerra aniria per llarg. I va ser llavors quan Barcelona, beneïda per un teixit industrial fort i amb un port privilegiat a la Mediterrània, es va convertir una coordenada d'un gran valor.

Respecte del tema, Luis Cabañas Guevara, pseudònim que amaga els autors Rafael Moragas, «Mora-guetes», i Màrius Aguilar, en el seu llibre *Biografía del Paralelo*,⁵ registrava l'exhibició dels diners d'aquells anys: «Unas manos echaban sobre Francia desde los paños hasta las pieles de conejo y otras manos traían de ella millones y más millones que hacían trabajar los tres turnos en las fábricas textiles, a los contrabandistas de ganado en los Pirineos, a los *crupiers* en los círculos, a los cómicos en los teatros, a los tanguistas en los *dancings* y a la mujer asequible en todas partes [...] El dinero improvisado por el negocio remunerado y fácil derivaba hacia el epicureísmo alocado, el frenesí de la danza, el juego de azar y el desnudo público femenino». Amb el joc, prohibit a la ciutat pel